

երկուսը, լի է ժինը և Գէնաինը, պահպանում էր կառավարութիւնը, երրորդը, որ լուզէն քաղաքումն է, յատուկ կաթողիկական է, իսկ չորրորդը հիմնուել է 15 տարի առաջ Բրիւսսէլում ազատամիտ կառավարութեան ձեռքով: Այս կառավարութեան անկմամբ վարչութեան ղեկը կաթողիկոսների ձեռքն անցնելով, հետզհետէ ընկաւ և նոր համալսարանը, ուստի կարիք զգացուեց նոր համալսարանի, որի կազմութեան ձեռնարկեցին մասնաւոր անհատներ: Ազատ համալսարանն առ այժմ ձգտում է փորձնական գիտութիւնները մշակել, մինչև այժմ մեծ ուշադրութիւն էր դարձուած իրաւագիտութեան և փիլիսոփայութեան վրայ: Այս համալսարանում պարտաւորական քննութիւններ չկան, ցանկացողները կարող են սակայն քննուել, երբ կամենան:

Բրիւսսէլի ազատ համալսարանի դռները բաց են անխտիր բոլոր ազգութիւններին և կրօններին պատկանող անհատների համար, այս տարի իսկ այդ համալսարանում ուսանում են գրեթէ ամենայն ազգութիւնների պատկանող երիտասարդներ: Ազատ են և կանայք աշակերտելու և ուսուցանելու, պատմութեան ուսուցչապետ է հրաւիրուած անգլիացի մի օրիորդ, Գրին անունով: Դասախօսութեանց լեզուն ֆրանսերէն է, կան և ֆլամաներէն կարգացողներ, առաջիկային պիտի կարգացուին և անգլիերէն դասախօսութիւններ: Ուսուցչապետներն ըստ մեծի մասին անվարձ են, դասախօսներից շատերը իրենց ապրուստը ձորում են այլ վաստակներով, ուսանողներից մտադրութիւն կայ տարեկան 50 ֆրանկ վարձ առնելու: Ուսանողների ապրուստը Բրիւսսէլում նստում է մերձաւորապէս տարեկան 1000 ֆրանկ, այժմ մտադրութիւն կայ ընդհանուր բնակարան հաստատել ապրուստն աւելի աժան դարձնելու նպատակով:

Նոր համալսարանը զանազանուում է հներին և իւր վարչութեամբ, որի մէջ ուսանողներն էլ իրենց ներկայացուցիչներն ունին: Աւարտող ուսանողներին ոչ մրցանագիր է տրուում և ոչ գիտնական աստիճան, որ նորանք ազատ են քննութեամբ ստանալու այլ համալսարաններում: Ուսուցչապետներ ընտրելուս ուշք է դարձուում նրանց գիտութեան և ոչ աստիճանի վերայ:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ.

Ճափոնիան վերջին երեսուն տարուան ընթացքում մի այնպիսի քաղաքակրթական

յեղափոխութեան է ենթարկուել, որպիսին աներեւակայելի է այլ երկրների համար, չունայելով որ դրանք երեք հարիւր տարի է, որ եւրոպական ազդեցութեան տակ են:

Ժողովրդական կրթութիւնը Ճափոնիայում պարտաւորական է. իւրաքանչիւր ընտանիքի հայր պէտք է անպատճառ իւր որդոցը ժողովրդական դպրոց տայ, ուր կրթութիւնը գրեթէ ձրի է, որովհետև տարեկան թոշակը երկու ուրբու անգամ չէ հասնում, որից սակայն ազատ են աղքատները: Ճափոնացիք եւրոպական քաղաքակրթութեան ստիկօրէն հետևող չեն. նրանք ամենայն ինչ ընտրութեամբ սեփականում են կրթութեան զանազան ազգերից և իւրաքանչիւր դիպուածումն ևս իրենց ազգային դրոշմը դնում են նոր քաղաքակրթական գործօնների վրայ: Մանկավարժական գործում Ճափոնացիք հետևող են անգլիացոց, Ճափոնիայում կառավարութիւնը չէ պահում ժողովրդական դպրոցները, այլ դպրոցական ընկերութիւններն և համայնքները: Դպրոցական գործը վարում են ընտրուած յանձնաժողովներ ու հոգաբարձութիւններ, որոնց անգամների մէջ կան նաև ուսուցիչներ: Տէրութիւնը նիւթական նպաստներ չէ տալիս դպրոցներին: Ժողովրդական դպրոցներում դասատուութիւնը տեւում է ամբողջ տարուան մէջ 10 ամիս շարունակ ամենայն օր առաւօտեան 9—3 կամ 8—3 ժամը: Արձակուրդները տեւում են 2 ամիս, բայց ամենայն տեղ միաժամանակ չեն, այլ յարմարեցրած տեղական ժողովրդի պարագամնց:

Ժողովրդական դպրոցի համար ուսուցիչներ են պատրաստում ուսուցչանոցները, որոնց հիմնարկութիւնը 25 տարի է Ճափոնիայում: Ուսուցչաց վարձատրութիւնը բաւարար է, թէպէտ ուսուցչուհիները սակաւ: Առաջին դպրոցական շրջաններում աղջիկ և տղայ միասին են ուսանում: Դպրոցական կարգապահութիւնը շատ լաւ է, որովհետև այդ գործին նպաստաւոր է նրանց ընտանեկան աւանդական կրթութիւնը, որ անպայման պատկառանք է ուսուցանում առ ծնողներն և վարժապետները:

Ուսուցման առարկաներն հետևեալներն են. բարոյագիտութիւն փոխանակ կրօնի, առաջին դպրոցական տարեշրջաններում բերանացի աւանդում են կոնֆուցիուսի բարոյական խրատները, իսկ բարձրագոյն շրջաններում նոյնն ուսուցանում են բարոյախրատական դասագրքերով: Ընթերցանութեան վարժեցնում են Ճափոնական դպրոցներում

նոյն եւրոպական եղանակով: Մեծ ուշք են դարձնում և թուարանութեան ուսման վերայ: Աշխարհագրութեան ուսումն սկսում են ճափոնիայի ուսումնասիրութեամբ, որից անցնում են ֆորէայի և Զինաստանի աշխարհագրութեան: Բարձրագոյն շրջաններում սովորեցնում են և Ամերիկայի ու եւրոպայի աշխարհագրութիւն: Օտար լեզուներից պարտաւորիչ է անգլիերէնը: Ճափոնական դրամացի առանձնայատկութիւնն են կազմում իւրաքանչիւր գաւառի և տեղի յատուկ պարապմունքների և արհեստների աւանգումն նոյն իսկ ժողովրդական դպրոցներում:

*
* *

Վ Լ Ր Ս Ի Մ .

(Շարունակութիւն)

Դէրսիմցոց նուիրական հաւատալիքն Մովսեսի գաւազանն է. նոքա սաստիկ կը զայրանան երբ մահմեդականներ սրանց էր. ք ե ա ն (հաւատոյ հիմը), կամ օրէնքի փայտ կը հայհոյեն, վասն զի նոքա այդ անարգանքներն Մովսեսի գաւազանին ուղղուած կը համարեն. արդէն տէտէներն զՄովսէս իւրեանց նախապապն կը համարեն, նաև Մովսիսից սերած և յաջորդած նորան, որով այսօր Ղ. զլրաշ-գէրսիմցոյն և մահմեդական թիւրքերու մէջ յաւիտենական թշնամութիւն տիրած է: Մահմեդական մի գործ է դէրսիմցոյն համար, փոխադարձաբար դէրսիմցի քիւրդն ևս ատելի է մահմեդականի առաջ և անպատիւ տանապատիկ քան զհայն:

Դէրսիմցի քիւրդն երբեմն երկրէն դուրս մահմեդականներու մէջ կը գտնուի, այդ ժամանակ նա հալածանք կը կրէ որ իսլամութիւն ընդունի, և երբ որ և իցէ մի պաշտպանութիւն չգտնէ, ակամայ իսլամ կը դառնայ. այսպիսիք այլ ևս չեն կարող ոտք դնել Դէրսիմ: սոցա թիւը շատ քիչ է:

Դէրսիմցի ժողովուրդն տէտէներուն ուսը, գօտին, ծունկը և ոտքը կը համբուրէ, տանը մէջ գտնուած ամենալաւ գորգն, կապերտն նորա կը նուիրէ:

Տէտէներու երես ու գլուխն երբեք չի ածիլուիր. մի տէտէ երբ մի այլ մեռնող տէտէի պիտի յաջորդէ, եօթը տէտէ մկրատ ի ձեռին կը խուզեն գլուխը և ձեռք զնկով տէտէ կը ձեռնագրեն:

Այս ժողովուրդն ընդհանրապէս աղքատ է և բարեկեցիկ կեանք վարելէ զուրկ, սակայն իւրաքանչիւրն ունի չափամալ հրացան, դաշոյն, եամա-

ղան կոշուած մեծ դանակն, տապանչա կոշուած ատրճանակը, և այս ամէնը միշտ իրմէ անրաժան կը պահէ. սրանցով աներկիւղ դէրսիմցին խիտ անտաներու մէջ մղուելով գազաններ կ'սպանէ, վայրենի անասուններ կ'որսայ, որոց մսով և մորթով իւր պիտոյքն կը հոգայ. իւր զէնքը ընդհանրապէս աւազակութեան համար կը գործածէ. նա անխտիր կը կողոպտէ զզլրաշն և հայն, իսկ մահմեդականն թէ կը կողոպտէ և թէ կ'սպաննէ:

Իրենց մէջ ցեղեր կան, որք իրարու թշնամի են և գրեթէ միշտ ընդհարումներ կ'ունենան իրարու հետ, բայց երբ արտաքին պատերազմ ծագի, մեծ և փոքր երկու անհաշտ ցեղեր անմիջապէս միանալով պատերազմ կը մղեն թշնամեաց դէմ:

Դէրսիմցու կենն ևս շատ անգամ իւր մարդուն միացած՝ օրերով կը պատերազմի մի այլ հակառակորդ ընտանեաց հետ:

Այս աներկիւղ ժողովուրդն անտաներու մէջ տեղ-տեղ փոքրիկ գիւղեր կազմած է, իւրաքանչիւր գիւղ 5—10—15 տնէ բաղկացեալ, իւրաքանչիւր տնուոր անտառին մի կողմն իւրեան կը յատկացնէ, փէտատ ասուած գործիով այդ վայրն կը քանդէ, այդտեղ իւրեան արտ կը շինէ ու կը սերմանէ գարի, ցորեան և այլ ընգեղէն, Ուժեղ և բռնաւոր մարդիկ աւելի շատ և յարմար վայրեր գրաւած են: Ամէն ծառատունկ կ'աճի այդտեղ, բացի խաղողէն և թթեն:

Գրեթէ ամէն դէրսիմցի սակաւ ինչ գիտէ հայերէն, սոքա բացի հայերէնէ կը խօսին նաև թիւրքերէն և քիւրդերէն. վերջինս շատ մի գաւառաբարբառներու կը բաժանուի, թիւրքերէն և հայերէն խօսած միջոցին և և տառի հնչիւն չնշմարտելի առաջնոյն տեղ չ'իսկ երկրորդին տառերն կը գործածեն:

Սոքա որչափ որ գարի, ցորեան կը սերմանն, սակայն իւրեանց հացն կորեկ ու զըլզըլ է. ցորեան, գարի, ընկոյզ, բուրդն կը տանեն դաշտային երկրներն, Դէրսիմի ստորոտներն, Փերին, Բերգակ, Խողաթ, Չմշկածագ, Վաման ևլն. վայրեր, կը փոխարինեն կորեկի ու զըլզըլի հետ, կը տանեն հաց կը շինեն ու կուտեն: Յորեան տալով նաև կ'ստանան չոր թուրթ, որով համեղ կերակուր կը պատրաստեն:

Դէրսիմցիք կորեկ ու զըլզըլ կը սերմանեն այն վայրերն, ուր ջրոտ երկիր է, սակայն իրենց չրաւականացներ:

Դէրսիմցիք ընդհանրապէս սակաւակեր են. երկրի դիրքն ու ժողովուրդի զրաղումն գտածով գոհանալ վարժեցուցած է. որպէս ասացի իրենց հացն կորեկ ու զըլզըլն է, կերակուրն ևս չորա-